

ekonomiści, mam na myśli na przykład Andrzeja Wojtynę z jego książką pod tytułem *Ewolucja keynesizmu a główny nurt ekonomii*⁴, która przecież została wydana już parę ładnych lat temu, jeszcze przed kryzysem. W niej dość dobrze pokazane są te wątpliwości i dylematy. Myślę, że teraz ten zamęt rośnie, ale w czysto akademickim świecie jest dużo inercji i wiele wskazuje na to, że – jak ktoś powiedział trafnie – idee niesłusznie niktą tylko przez wymarcie ich nosicieli. Nie inaczej. Oczywiście zawsze byli w ekonomii dysydenci, na przykład Jerzy Osiatyński, który nigdy nie przestał być keynesistą. Ja też zawsze sympatyzowałem z takim sposobem patrzenia na świat. Ale pozostała grupa tych, którzy są twardo przywiązani do narracji neoliberalnej. Składa się ona z różnych elementów. Myślę sobie, że z całą pewnością zalicza się tutaj Leszek Balcerowicz, podobnie jak ludzie z jego „stajni”, na przykład Andrzej Rzońca, do niedawna członek Rady Polityki Pieniężnej.

Pan Profesor zasygnalizował przed chwilą coś, czego dotyczy moje kolejne pytanie. Gdyby miał Pan sam siebie przypisać do jakiegoś nurtu, do jakiejś szkoły myśli ekonomicznej, to byłaby to...?

Nie potrafię przypisać się w tym sensie, że zaakceptowałbym jakiś nurt w całości, ale na pewno w podejściu makroekonomicznym jest mi najbliższe to, co jest w keynesizmie. Moja podstawowa wątpliwość, która dotyczy keynesizmu, polega na tym, że keynesizm miał w sobie przesłanie: rynek ma wady, w to miejsce przyjdzie państwo i będzie „OK”. Ekonomia instytucjonalna pokazuje jednak, że państwo niekoniecznie radzi sobie z tym zadaniem. Moja odpowiedź nie może się więc zatrzymać na keynesizmie. Ekonomiści w latach 60. i 70. XX wieku szli raczej w kierunku rozbioru tego agregatu keynesowskiego w inny sposób, przez badania na przykład mnożnika, przez badania – już nie bardzo mieszczące się w nurcie keynesizmu – dotyczące sposobu rozchodzenia się impulsów polityki monetarnej. Bo chyba można przyjąć, że keynesizm jest także propozycją polityki monetarnej, tylko antycyklicznej, podczas gdy ekonomia neoliberalna mówi: trzymać się od tego z daleka! U Friedmana należy pilnować wyłącznie stałej stopy podaży pieniądza, nie zwracając uwagi na jakiegokolwiek okoliczności, które pojawiają się w realnej gospodarce. Ogólnie rzecz biorąc, powiedziałbym tak: w latach 60. i 70. XX wieku, w konsekwencji

⁴ Zob.: WN PWN, Warszawa 2000.

wpływowej pozycji związków zawodowych i systemu społecznego, który istniał, można było dostrzec trzy „aktywne polityki” (jeszcze w podręczniku Samuelsona były wyodrębnione): politykę pieniężną, politykę fiskalną i politykę dochodową. Aktywna polityka dochodowa jednak, praktycznie rzecz biorąc, od lat nigdzie nie istnieje. Może trochę w Niemczech (i w krajach skandynawskich), za sprawą układów zbiorowych. Otóż wydaje mi się, że warto by było ponownie szukać szansy w polityce dochodowej.

Na pewno chciałbym spożytkować jak najwięcej z dorobku ekonomii instytucjonalnej, ale „zagarnąć” niekoniecznie w prosty sposób. Na przykład ekonomia austriacka właściwie nie bardzo akceptuje demokrację polityczną. Friedrich von Hayek z mechanizmu demokracji politycznej chciał wyłączyć właściwie wszystko, co dotyczy gospodarki. Tam decydować mają rynek i „mędrcy” – „robołom”, a nawet zwykłym inteligentom wara. Wydaje mi się, że potrzebna jest zatem refleksja nad systemem demokratycznym, ale niekoniecznie refleksja, która prowadzi do takich wniosków. Jest też oczywiście wielka dyskusja wokół pytań o kapitał społeczny. Jak Pan widzi, mam skłonności eklektyczne. Nie raz publicznie mówiłem, że należę do mało atrakcyjnej grupy ekonomistów „dwuręcznych”, czyli takich, którzy mówią, że „z jednej strony” i „z drugiej strony”. A tak naprawdę i na serio, to wydaje mi się, że bardzo ważne jest, żeby myśleć o problemach społecznych i gospodarczych w kategoriach równowagi racji. To brzmi banalnie, ale to, co często obserwujemy, to takie odbijanie się od jednej ściany do drugiej. I dlatego niepokoję się, gdy czytam na przykład Jana Sowę.

Opowiadał mi Pan Profesor przez chwilę o keynesizmie. Jaki jest, Pana zdaniem, jeden najważniejszy atut keynesizmu, na przykład w opozycji do – jak Pan to ujął – szkoły neoliberalnej, czy szerzej: nurtu neoliberalnego?

Keynes szukał równowagi między silami sprawczymi rynku i państwa i uważał, że tę równowagę można znaleźć, i że ta równowaga nie leży ani w przyznaniu pełnej racji państwu, jak to robił komunizm, ani w przyznaniu pełnej racji rynkowi, jak to robiła ekonomia neoklasyczna. Myślę sobie, że są u Keynesa elementy, które każą w gruncie rzeczy z optymizmem patrzeć na pomysły redystrybucji dochodów. Ja bym chciał żyć w społeczeństwie, w którym nie ma przepaści między ludźmi. Keynes pozwala mi powiedzieć, że to może być ekonomicznie sensowne. Poważna sprawa. Inni mi mówią: „albo – albo”. Chcesz mieć sprawną gospodarke?